

Waldemar Barszczewski
Uniwersytet w Białymstoku

Kwestia parlamentarna w polskich czasopismach kobiecych w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku

Słowa kluczowe: równouprawnienie, parlamentaryzm, dwudziestolecie międzywojenne, prasa kobieca, aktywność kobiet

Keywords: gender equality, parliamentarism, interwar period, women's press, the activity of women

Abstract

Women's political participation in the Second Polish Republic was described in several publications. Women's press has not yet been examined in detail by historians. Yet, so far, women's magazines have not been examined in detail by historians. Especially unexplored issue is A question of how the women's press supported the efforts of women to improve their parliamentary representation remains unexplored. Polish women have gained the right to vote soon after Poland regained its independence in 1918. In that period there were many magazines edited by women. Although these journals were addressed to women representing various social strata, all of them addressed the issue of women's representation in parliament. They mobilized women to participate actively in elections. Women's press described the political activity of women deputies. It was a place of discussion about legislation, which was related to women's rights and was co-created by women. Women's magazines analyzed the problem of low participation of women in political life. The problem of representation of women in parliament was a major topic of women's magazines.

Historycy od niedawna interesują się udziałem kobiet w wyborach parlamentarnych i w życiu politycznym II Rzeczypospolitej¹. Prasa polska od lat jest przed-

¹ A. Chojnowski, *Kobiety i polityka w Drugiej Rzeczypospolitej. Słowo wstępne*, s. 9-16; M. Śliwa, *Kobiety w parlamencie Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Kobieta i świat polityki w niepodległej Polsce 1918–1939. Zbiór studiów*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa 1996, s. 53-69; L. Hass, *Aktywność wyborcza kobiet w pierwszym dziesięcioleciu Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *ibidem*, s. 70-99; A. Chojnowski, *Moralność i polityka. Kobiecte lobby w Bezpartyjnym Bloku Współpracy z Rządem*, [w:] *ibidem*, s. 161-176; K. Sierakowska, *Przegląd piśmiennictwa poświęconego dziejom kobiet w Polsce międzywojennej*, [w:] *Równe prawa i nierówne szanse. Kobiety w Polsce międzywojennej. Zbiór studiów*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa 2000, s. 9-21; R. Wapiński, *Kobiety i życie publiczne – przemiany pokoleniowe*, [w:] *ibidem*, s. 25-36; A. Chojnowski, *Aktywność kobiet w życiu politycznym*, [w:] *ibidem*, s. 37-48; M. Śliwa, *Udział kobiet w wyborach i ich działalność parlamentarna*, [w:] *ibidem*, s. 49-60; A. Żarnowska,

miotem zainteresowania badaczy. Stan badań nad prasą kobiecą okresu międzywojennego jest niestety skromny. Czasopisma kobiece wydawane w tym okresie nie doczekały się do tej pory syntetycznego opracowania². Tylko dwa periodyki „Bluszczy” i „Moja Przyjaciółka” zostały szerzej omówione³. Analiza treści prasy kobiecej niedawno weszła w krąg zainteresowań historyków-prasoznawców⁴. Dotychczas ukazała się jedna pozycja monograficzna analizująca zawartość prasy kobiecej w latach 1918–1939⁵. Nie ma więc wielu publikacji na temat problematyki politycznej obecnej w czasopismach kobiecych⁶.

Prasoznawcy nie zadawali sobie pytania, czy i w jakim stopniu tematyka parlamentarna – istotny składnik życia politycznego – obecna była na łamach tych pism. Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na tę kwestię. Ocenie poddano następujące pisma: „Bluszczy” (1865–1939), „Głos Kobiet” (1908–1939), „Ziemianka

Obywatelki II Rzeczypospolitej, [w:] ibidem, s. 287-297; D. Zamojska, *Bibliografia polskiej literatury dotyczącej dziejów kobiet w Polsce międzywojennej (wybór)*, [w:] ibidem, s. 301-318; D. Kałwa, *Kobieta aktywna w Polsce międzywojennej. Dylematy środowisk kobiecych*, Kraków 2001; M. Kondracka, *Aktywność parlamentarna posłanek i senatorów Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1927*, [w:] *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki... Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarz, Warszawa 2009, s. 49-73; R. Kotowski, *Między polityką a działalnością społeczną – Narodowa Organizacja Kobiet w dwudziestoleciu międzywojennym*, [w:] ibidem, s. 275-286.

² Z. Zaleska, *Czasopisma kobiece w Polsce (Materiały do historii czasopism). Rok 1818–1937*, Warszawa 1938; Z. Lewartowska, *Prasa kobieca i rodzinna*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1975, R. 16, nr 4, s. 65-70; A. Paczkowski, *Prasa polska w latach 1918–1939*, Warszawa 1980, s. 281-284; Z. Sokół, *Z badań nad polską prasą kobiecą w latach 1818–1939*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1983, t. 22, nr 3, s. 5-12; K. Łozowska-Marcinkowska, *Sprawy niewieście. Problematyka czasopism kobiecych Drugiej Rzeczypospolitej*, Poznań 2010, s. 13, p. 28, s. 47-85; M. W. Kolasa, *Kierunki badań nad historią prasy polskiej 1918–1939, cz. 1. Tendencje rozwoju, Typologia*, „Roczniki Historii Prasy Polskiej” 2011, t. 14, z. 1-2 (27-28), s. 7-55.

³ J. Grabowska, „Moja Przyjaciółka”. *Ilustrowany dwutygodnik kobiecej 1934–1939*, Żnin 1997; J. Chwastyk-Kowalczyk, „Bluszczy” w latach 1918–1939: *Tematyka społeczna oraz problemy kultury i literatury*, Kielce 2003.

⁴ J. Chwastyk-Kowalczyk, „Bluszczy” w okresie dwudziestolecia międzywojennego, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2002, t. 5., z. 1, s. 117-148; E. Kristanova, *Polskie pisma kobiece okresu dwudziestolecia międzywojennego (na przykładzie „Bluszczy”, „Kobiety Współczesnej” i „Pani”)*, „Biuletyn Informacji Bibliotecznych i Kulturalnych” 2008, nr 15, s. 5-7; K. Łozowska-Marcinkowska, *Sprawy niewieście...*, s. 15, p. 37; J. Chwastyk-Kowalczyk, „Bluszczy” w latach 1918–1939, [w:] *Ludzie i książki. Studia i szkice bibliologiczno-bibliograficzne. Księga pamiątkowa dedykowana profesor Hannie Tadeusiewicz*, Łódź 2011, red. J. Konieczna i in., s. 253-270; Z. Sokół, *Czasopisma dla kobiet na Śląsku w latach 1876–1939. Część II: Czasopisma dla kobiet w niepodległej Polsce (1919–1939)*, „Rocznik Prasoznawczy” 2014, R. 8, s. 11-32.

⁵ K. Łozowska-Marcinkowska, *Sprawy niewieście...* op. cit.

⁶ M. Dołęgowska-Wysocka, *Tygodnik „Kobieta Współczesna” 1927–1934*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1982, t. 21, nr 3-4, s. 57-72; J. Chwastyk-Kowalczyk, „Bluszczy” w latach..., s. 58-63; S. Dwojak, *Sytuacja kobiety w okresie międzywojennym w świetle publikacji tygodnika „Kobieta Współczesna”*, <http://bit.ly/2dhZI4d> [15.07.2016]; E.W. Klimczak, *Polka Obywatelka. Kobiety w polityce II Rzeczypospolitej w świetle „Bluszczy” (1921–1939)*, „Kultura i Historia”, nr 27, <http://bit.ly/2dhZ32X> [15.07.2016].

Polska” (1905–1939), „Kobieta Współczesna” (1927–1939), „Moja Przyjaciółka” (1934–1939)⁷.

Działaczki na rzecz równouprawnienia kobiet zdawały sobie sprawę, że w demokratycznym państwie problemy społeczne można rozwiązać jedynie na drodze parlamentarnej. Naczelnik państwa Józef Piłsudski 28 listopada 1918 roku wydał *Dekret o Ordynacji Wyborczej do Sejmu Ustawodawczego*. Równouprawnienie kobiet zostało potwierdzone przez konstytucję marcową 1921 roku i konstytucję kwietniową 1935 roku⁸.

Sejm Ustawodawczy z 1919 roku i parlament z lat 1922–1927 były najważniejszymi ciałami ustawodawczymi nowo powstałego państwa. Miały to państwo zorganizować, nadać mu nowe oblicze prawne. Zachęcano kobiety ze wszystkich środowisk społecznych, by aktywnie wzięły udział w wyborach parlamentarnych⁹. Prasa kobieca z entuzjazmem podeszła do głosowania. Ostatni numer „Bluszczu” z 1918 roku zamieścił kilka artykułów dotyczących nadchodzących wyborów do Sejmu Ustawodawczego. Publicystki cieszyły się ze świeżo nabytych praw kobiet, tłumaczyły też, na czym polegają nowe obowiązki kobiet. Uchwalona przez Zjazd Kobiet Polskich deklaracja głosiła, że *wszystkie kobiety winny wziąć udział w głosowaniu do pierwszego sejmiku – zgodnie z ideologią ruchu kobiecego (...)*¹⁰.

Problem równouprawnienia kobiet często pojawiał się na łamach prasy kobiecej. Rozważano go w różnych kontekstach: prawa cywilnego i karnego, udziału kobiet w życiu publicznym, politycznym kraju. Szczególną uwagę poświęcano mu przed wyborami parlamentarnymi i po ogłoszeniu wyników. Publicystki przypominały, że uzyskanie równych praw politycznych to sprawa ciągle aktualna i należy z tego prawa korzystać, czyli brać udział w wyborach parlamentarnych¹¹. Tematyka walki o prawa polityczne kobiet powracała co kilka lat na łamy pism kobiecych. Wspominano Marię Dulębiankę, która w 1908 roku próbowała kandydować do Ga-

⁷ K. Łozowska-Marcinkowska, *Sprawy niewieście...*, s.277-278.

⁸ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia państwa i prawa polskiego*, Warszawa 1985, s. 435, 456; J. Chwastyk-Kowalczyk, „Bluszczy” w latach..., s. 68; D. Kałwa, *Kobieta aktywna...*, s. 117-118.

⁹ E. M. Kostrzewska, Stowarzyszenie Zjednoczonych Ziemianek, [w:] *Działaczki społeczne...*, s. 119; M. Kondracka, *Aktywność parlamentarna posłanek i senatorów Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919-1927*, [w:] *Działaczki społeczne...*, s. 49; K. Kacperski, *System wyborczy do sejmiku i senatu u progu II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2007, s. 80-81.

¹⁰ K. Neronowicz, *Nowe prawa – nowe obowiązki*, „Bluszczy” 1918, nr 52, s. 391; G. Majewska, *Zjazd Kobiet Polskich w kwestii wyborów do sejmiku*, „Bluszczy” 1918, nr 52, s. 390.

¹¹ W. Bitner, *Nowe prawa – nowe obowiązki kobiety*, „Bluszczy” 1921, nr 6, s. 2; C. Walewska, *Czy kobieta polska zdobyła równouprawnienie ?*, „Bluszczy” 1924, nr 4, s. 30-31; H. Naglerowa, *Uświadomienie obywatelskie kobiet*, „Bluszczy” 1928, nr 32, s. 1-2; Z. Zaleska, *Równe prawa – równe obowiązki*, „Bluszczy” 1928, nr 37, s. 1-2; J. Strzelecka, *Zadania kobiety współczesnej*, „Bluszczy” 1929, nr 19, s. 1-3; N. Jastrzębska, *Dlaczego nie jesteśmy cenione*, „Bluszczy” 1929, nr 23, s. 1-3; T. Męczkowska, *Do czego dążymy*, „Kobieta Współczesna” 1931, nr 39, s. 1-3; Por. D. Kałwa, *Kobieta aktywna...*, s. 143.

licyjskiego Sejmu Krajowego. Przypominano, że była pierwszą kobietą, która przedstawiła swój program wyborczy¹².

Emancypacyjnie nastawione kobiety były świadome nie tylko swoich praw, ale i swojej liczebności. Kobiety w międzywojennej Polsce stanowiły ponad 50-procentowy elektorat. Socjalistyczny „Głos Kobiety” wzywał kobiety do aktywności politycznej. W 1937 roku pismo nakłaniało do rozwiązania sejmu i rozpisania nowych wyborów. Rok później apelowało o ich zbojkotowanie i krytykowało ordynację wyborczą dyskryminującą kobiety. W latach trzydziestych Hanna Ciekotowa w „Kobiecie Wiejskiej” zachęcała do aktywnego włączenia się do życia publicznego kobiet mieszkających na wsi. Mimo to do sejmu i senatu wybierano niewielką liczbę kobiet¹³.

Autorki i autorzy artykułów przypominali, że kobiety mają ważne zadanie do wykonania w życiu publicznym. Mobilizowano je, aby poświęciły się służbie obywatelskiej. Uważano, że pełnoprawną obywatelką kraju może być tylko kobieta czynnie uczestnicząca w wyborach parlamentarnych. Zwracano uwagę, że trzeba stworzyć sprawnie działające państwo. Ale aby tego dokonać, do parlamentu powinno wejść liczne grono kobiet. Będzie to możliwe, jeśli kobiety będą tworzyć własne listy i popierać je w czasie wyborów parlamentarnych. Przypominano, że równouprawnienie to nie tylko przywilej – zasada równych praw, ale i obowiązek rozważnego głosowania w wyborach parlamentarnych. Apelowano więc o większą aktywność polityczną kobiet, o potrzebę samoorganizowania się, formułowania programu, który można byłoby przedstawić w sejmie¹⁴. Tematyka parlamentarna obecna była w „Bluszczu” nie tylko przed wyborami do sejmu i senatu. Publicystki i publicyści poruszali w piśmie różne zagadnienia dotyczące prac ustawodawczych¹⁵.

Kobiety w Sejmie i Senacie miały krzewić moralność i zasady etyczne oraz pilnować ich przestrzegania w walce parlamentarnej. Odwoływano się do ich ide-

¹² J. Łada-Walicka, *Maria Dulębianka – bojownica o prawa kobiece*, „Bluszczy” 1927, nr 32, s. 1-3; W. Najdus, *O prawa obywatelskie kobiet w zaborze austriackim*, s. 99-117, [w:] *Kobieta i świat...*; K. Sierakowska, *Aspiracje polityczne Związku Równouprawnienia Kobiet Polskich*, [w:] *ibidem*, s. 245-253.

¹³ S. Posner (H. Bezmaski), *Zdobycze feminizmu*, „Głos Kobiety” 1921, nr 3, s. 1-3; K. Czapieński, *Nowa ordynacja wyborcza do sejmu i senatu*, „Głos Kobiety” 1935, nr 7-8 s. 1-3; *Kto sieje wiatr, zbiera burzę*, „Głos Kobiety” 1937, nr 14, s. 1; *Walka o demokratyczne wybory*, „Głos Kobiety” 1938 nr 11, s. 1; D. Kałwa, *Kobieta aktywna...*, s. 191, 143, 149, 191.

¹⁴ Z. Staniszevska, *Do kobiet w przeddzień wyborów*, „Bluszczy” 1918, nr 52, s. 392-393; M. Moszczowa, *Cyfry mówią*, „Bluszczy” 1929, nr 11, s. 3; J. Strzelecka, *Kobieta i polityka*, „Bluszczy” 1930, nr 10, s. 1-3; L. Wolska, *Indyferentyzm kobiet, jego przyczyny i skutki dla feminizmu*, „Bluszczy” 1935, nr 29, s. 857-859; Por. D. Kałwa, *Kobieta aktywna...*, 117-134; K. Łozowska-Marcinkowska, *Sprawy niewieście...*, s. 94-95; Por. J. Chwastyk-Kowalczyk, „Bluszczy” w *latach...*, s. 51, 61.

¹⁵ W. Lipiński, *Kobieta a wybory*, „Bluszczy” 1922, nr 44, s. 348-349; H. Naglerowa, *Kobiety wobec wyborów do sejmu*, „Bluszczy” 1928, nr 2, s. 3-4; N. Jastrzębska, *Co przyniosły kobietom ostatnie wybory*, „Bluszczy” 1928, nr 13, s. 1-2; N. Jastrzębska, *Kobiety w akcji wyborczej*, „Bluszczy” 1930, nr 43, s. 1-2; A. Paradowska-Szelągowska, *Organizujmy się*, „Bluszczy” 1935, nr 38-39, s. 1050-1051; J. Chwastyk-Kowalczyk, „Bluszczy” w *latach...*, s. 51-89.

alizmu, poczucia sprawiedliwości, rozwagi, cierpliwości, intuicji, altruizmu, sprawiedliwości, zdolności do kompromisu. Ten wyidealizowany wizerunek kobiety-parlamentarzystki miał być przeciwwagą dla brutalnego, męskiego świata. „Kobieta Współczesna” z 1930 roku pisała, że te wszystkie pozytywne cechy kobiet polskich dają immoralne prawo do działalności parlamentarnej¹⁶.

W okresie kampanii wyborczej w 1938 roku „Bluszc” informował, że Zgromadzenia Okręgowe wybrały kandydatów do sejmu. Zamieszczał imiona i nazwiska, czasami zawód i wiek kobiet z całej Polski, kandydujących do parlamentu. Zaznaczano, w których okręgach i miastach startują kobiety, podawano ich wiek, zawód, czasami narodowość oraz miejsce na liście wyborczej. W piśmie zamieszczano zdjęcia kandydatek na posłanki i senatorki oraz ich krótkie biogramy. Analizowano ordynację wyborczą i oceniano szanse kobiet w nadchodzących przedterminowych wyborach. Zastanawiano się, jaki wpływ na wybory ma stopień alfabetyzacji kobiet oraz liczebność skupiających je organizacji. Czasopismo informowało swoje czytelniczki, że ordynacja wyborcza do Izb Ustawodawczych jest skomplikowana. Przypominano, że kobiety w wyborach 1935 roku poniosły klęskę. Do sejmu nie wybrano licznej ich grona, ponieważ układ list faworyzował mężczyzn. Zwracano uwagę na to, że niekorzystny układ sił kobiecych w parlamencie jest winą samych zainteresowanych. Mobilizowano kobiety do udziału w nadchodzących wyborach. Instruowano, jak postępować w okresie przedwyborczym. Podawano godziny pracy komisji wyborczych. Proszono, aby sprawdzać, czy na spisach znajdują się nazwiska kobiet mających prawa wyborcze. Tłumaczono, co zrobić, jeśli nazwiska nie było na liście. Jak wnosić reklamacje do Komisarza Wyborczego. Informowano, na jakich zasadach tworzone są listy wyborcze oraz wyjaśniano sposób głosowania¹⁷.

Po wyborach 1938 roku chwalono kobiety, że są dobrymi obywatelkami i licznie poszły do wyborów. Niestety ponownie poniosły dotkliwą porażkę. Do sejmu weszła tylko jedna posłanka, do senatu wybrano tylko trzy senatorki. Uważano, że niepowodzenie kobiet nastąpiło z tych samych przyczyn, które występowały przy poprzednich wyborach, ale nie powinno to zniechęcać do dalszego działania na rzecz ich uczestnictwa w życiu politycznym. Przekonywano kobiety, aby nie były bierne, gdy za pięć lat przyjdą nowe wybory¹⁸.

W sprawozdaniu z Pierwszego Kongresu Obywatelsko-Społecznej Pracy Kobiet Anna Pochowska w referacie *Działalność polityczna i służba społeczna kobiet polskich* omówiła dwudziestoletnią pracę parlamentarną kobiet w sejmie i senacie.

¹⁶ H. Ceysingerówna, *Czynnik pokoju*, „Kobieta Współczesna” 1927, nr 4, s. 17; M. Dołęgowska-Wysocka, *Tygodnik „Kobieta Współczesna”*, s. 64; Por. D. Kałwa, *Kobieta aktywna...*, s. 127-128; S. Dwojak, *Sytuacja kobiety...*

¹⁷ M. Śliwa, *Udział kobiet w wyborach i ich działalność parlamentarna*, [w:] *Równe prawa...*, s. 49-60

¹⁸ *W zwartym szeregu*, „Bluszc” 1938, nr 39, s. 3; *Jeszcze o wyborach*, „Bluszc” 1938, nr 41, s. 6; *Rachunek sumienia*, „Bluszc” 1938, nr 47, s. 3; L. Hass, *Aktywność wyborcza kobiet w pierwszym dziesięcioleciu Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Kobieta i świat...*, s. 70-99; O wyborach do sejmu pisała również „Moja Przyjaciółka”, Zob. *Tylko jedna posłanka*, „Moja Przyjaciółka” 1938, nr 23, s. 618.

Podkreślała, że mimo nielicznej reprezentacji, posłanki i senatorki wniosły duży wkład do merytorycznej pracy obu Izb Ustawodawczych. Na tym samym kongresie Czesława Wojeńska podkreślała rolę prasy kobiecej w nakłanianiu kobiet do aktywnego udziału w wyborach parlamentarnych¹⁹.

W 1938 roku wydany został specjalny numer „Bluszczu” poświęcony dwudziestolecu pracy kobiet w niepodległej Polsce. Senatorka Halina Jaroszewiczowa w artykule „Dwadzieścia lat pracy kobiet w parlamencie” podsumowała ich udział w pracy parlamentarnej wszystkich kadencji²⁰.

Po 1918 roku w Polsce obowiązywały 3 systemy prawne odziedziczone po państwach zaborczych, które dyskryminowały kobiety. Mimo przyznanej im ordynacji wyborczej, nie były one traktowane przez prawo tak jak mężczyźni. W życiu osobistym – a często i zawodowym oraz w stosunku do wspólnych dzieci – nie mogły podejmować decyzji bez zgody męża²¹.

Parlamentarzystki domagały się, aby uchwalane ustawy lub wydawane przez ministrów rozporządzenia były zgodne z ustawą zasadniczą oraz aby kobiety mogły korzystać z wolności obywatelskich na równi z mężczyznami. Protestowano przeciwko przepisom ograniczającym wykonywanie pracy zawodowej przez kobiety. Przekonywano, że zdobyte przez kobiety wykształcenie uprawnia je do pracy we wszystkich zawodach i że powinny zajmować stanowiska państwowe, samorządowe, ministerialne oraz parlamentarne²².

Publikowano artykuły przybliżające kobietom tematykę prawną. Przez całe dwudziestolecie międzywojenne ukazywały się teksty dotyczące prawnego uregulowania macierzyństwa kobiet. Zwracano uwagę, że bezrobotna i bezdomna kobieta oraz dziecko powinni być objęci opieką społeczną²³. O ustawodawstwie dotyczącym ochrony macierzyństwa, prawa pracy, ochrony zdrowia kobiet, ustaw dotyczących walki z nierządem, pisano również na łamach „Mojej Przyjaciółki”²⁴. Pisma kobiece zajmowały się ustawami dotyczącymi ochrony pracy kobiet i młodocianych, zapobiegania prostytucji, sutenerstwa i handlu dziećmi. Postulowały, aby parlament zajął się rozwiązaniem nabrzmiałych problemów społecznych, m.in. przepępczością, alkoholizmem kobiet i mężczyzn²⁵.

¹⁹ *Pierwszy Kongres Obywatelsko-Społecznej pracy kobiet*, „Bluszcz” 1938, nr 26, s. 18.

²⁰ H. Jaroszewiczowa, *Dwadzieścia lat pracy kobiet w parlamencie*, „Bluszcz” nr 46, s. 4-5; Wydanie 46. rocznicowego numeru „Bluszczu” zostało zauważone przez inne pisma kobiece. W „Ziemiance Polskiej” nr 46, s. 22 ukazała się informacja o treści pisma.

²¹ M. Pietrzak w artykule *Sytuacja prawna kobiet w II Rzeczpospolitej*, [w:] *Równe prawa...*, s. 77-91.

²² *Kobieta współczesna*, „Kobieta Współczesna” 1927, nr 1, s. 2; S. Dwojak, *Sytuacja kobiety...*; Por. D. Kałwa, *Kobieta aktywna...*, s. 35.

²³ H. Naglerowa, *Nowy typ kobiety-matki*, „Bluszcz” 1928, nr 24, s. 3-4; N. Jastrzębska, *Prawa matki w ustawodawstwie społecznym*, „Bluszcz” 1928, nr 31, s. 1-2; J. Krawczyńska, *Macierzyństwo pod opieką państwa i społeczeństwa*, „Bluszcz” 1928, nr 46, s. 14-17.

²⁴ Z. Petersowa, *Ochrona macierzyństwa*, „Moja Przyjaciółka” 1938, nr 9, s. 225-227; A. Fischel, *Stanowisko kobiety w świetle polskiej polityki społecznej*, „Moja Przyjaciółka” 1938, nr 17, s. 449, 451.

²⁵ *Ustawy o ochronie pracy kobiet i młodocianych*, „Bluszcz” 1924, nr 15, s. 193-194; *Polska ustawa przeciwalkoholowa a kobiety*, „Bluszcz” 1925, nr 11, s. 235-237; *Projekt ustawy o ka-*

W 1921 roku sejm uchwalił ustawę zmieniającą niektóre przepisy prawa cywilnego dotyczących praw kobiet, obowiązujących w byłym Królestwie Polskim²⁶. Na zmianę obowiązujących przez cały XIX w. przepisów miały wpływ kobiety-posłanki zasiadające w sejmie i senacie. Kobiety uzyskały częściową samodzielność prawną. Zmianie krępujących kobiety przepisów prawa małżeńskiego czasopiśma kobiece poświęcały wiele uwagi, nawet po 10 latach ich obowiązywania. Poruszano ten temat nie tylko na łamach „Bluszczu”, „Kobiety Współczesnej”, ale i „Mojej Przyjaciółki”. W artykułach omawiano nowe prawo małżeńskie opracowane przez Komisję Kodyfikacyjną, zgłaszano krytyczne uwagi o jego artykułach, nadal niekorzystnych dla kobiet. Zauważano z goryczą, że społeczeństwo polskie nie interesuje się nowym Kodeksem Małżeńskim. Prasa ogólnopolska nie podjęła tego tematu²⁷.

Katolickie pisma kobiece (przede wszystkim „Gazetka dla Kobiet”) w swoich artykułach postulowały, aby ustawy uchwalane w sejmie były zgodne z nauką Kościoła katolickiego. Katolickie środowiska kobiece zaangażowały się w dwie debaty prawne dotyczące projektu Kodeksu Cywilnego (wprowadzenie ślubów cywilnych) oraz nowelizacji Kodeksu Karnego (częściowej legalizacji aborcji). W „Gazetce dla Kobiet” apelowano, aby przysyłać do redakcji oświadczenia potępiające projekt Kodeksu Cywilnego. Oświadczenia te miały być przekazane do Komisji Kodyfikacyjnej²⁸.

Czytelniczki pisały do „Bluszczu” o uzależnieniu ekonomicznym kobiet od mężów. Zwraçały uwagę na materialną zależność mężatek, pracujących i niepracujących. Postulowały, aby sejm uchwalił ustawę uznającą, że praca w domu jest równie uciążliwa, jak praca na etacie. Proponowały, aby ustanowiono zawód *pani domu*. Pozostające w domu, niepracujące zawodowo kobiety nie posiadały ubezpieczenia społecznego. Sytuację tę można było zmienić, uchwalając nową ustawę, która byłaby nie tylko reformą ekonomiczną, ale i obyczajową. Również w socjalistycznym „Głosie Kobiety” omawiano problem zmiany prawa, aby żony mogły uniezależnić się majątkowo od mężów²⁹.

„Kobietę Współczesną” i „Bluszcz” redagowały kobiety wykształcone i aktywne społecznie. Chciały utrwalić wśród czytelniczek przeświadczenie, że działalność organizacji kobiecych ma sens, że wysuwane przez kobiety postulaty mogą

rach i za handel kobietami i dziećmi, „Bluszcz” 1925, nr 16, s. 1-4; E. Rosset, *Z badań nad przestępczością kobiet*, „Bluszcz” 1925, nr 22, s. 570-571; S. Adamowiczowa, *Na marginesie nowej ustawy przeciwalkoholowej*, „Kobieta Współczesna” 1931, nr 7, s. 2-3.

²⁶ D. Kałwa, *Kobieta aktywna...*, s. 35, p. 31.

²⁷ I. Jabłowska, *Nowe prawo małżeńskie*, „Kobieta Współczesna” 1931, nr 13, s. 4; M. Czapska, *O nowym kodeksie małżeńskim*, „Kobieta Współczesna” 1931, nr 43, s. 4; K. Westerska, *Nowy projekt prawa małżeńskiego*, „Bluszcz” 1931, nr 45, s. 1-2; A. Fischel, *Stanowisko kobiety...*, s. 449, 451.

²⁸ Por. D. Kałwa, *Kobieta aktywna...*, s. 79; K. Łozowska-Marcinkowska, *Sprawy niewieście...*, s. 39.

²⁹ J. Krawczyńska, *Gospodarstwo kobiety pracującej zawodowo*, „Bluszcz” 1930, nr 40, s. 15; M. Ankiewiczowa, *Ośmiogodzinny dzień pani domu*, „Bluszcz” 1931, nr 6, s. 17.; *Żona czy niewolnica*, „Głos Kobiety” 1935, nr 1, s. 10-11; W. Weychert-Szymanowska, *Twórzmy nowe życie*, „Głos Kobiety” 1935, nr 5-6, s. 3.

znaleźć swoje miejsce w ustawach wydawanych przez sejm. Artykułowane postulaty organizacji kobiecych oraz działalność parlamentarzystek miały wpływ na ustanawiane przez sejm i senat kwestie dotyczące szeroko pojętych zagadnień społecznych. W prasie kobiecych szeroko dyskutowano o projektach ustaw, ustawach już uchwalonych, o zagadnieniach, którymi sejm powinien się zająć³⁰.

„Bluszcz” i „Kobieta Współczesna” publikowały artykuły przybliżające kobietom tematykę prawną i ekonomiczną. Omawiano, jak na życie kobiety może wpływać świeżo uchwalona ustawa samorządowa. Rozpatrywano wady i zalety, jakie może przynieść ustawa budżetowa³¹. Pisma kobiece przywiązywały szczególną wagę do edukacji młodzieży. Szkoły miały kształtować świadomych swoich praw obywateli, którzy podejmowaliby rozważne decyzje wyborcze. Problem ten podkreślano w wielu artykułach³².

„Głos Kobiet” poświęcał wiele uwagi tematyce parlamentarnej. W 1930 roku cały numer październikowy poświęcony został nadchodzącym wyborom. Protestowano przeciwko uwięzieniu posłów w twierdzy brzeskiej. Apelowano, aby kobiety głosowały na listę Centrolewu. Zamieszczano sprawozdania z konferencji kobiet poświęconej akcji wyborczej. Podobną tematykę znajdujemy w następnym listopadowym numerze pisma. Jedną z autorek omawiającą pracę parlamentu była Dorota Kłuszyńska³³.

Oprócz poważnych analitycznych artykułów dotyczących praw uchwalanych przez Izby Ustawodawcze, w czasopismach kobiecych publikowane były inne informacje dotyczące życia parlamentarnego w Polsce. Drukowano wywiady z parlamentarzystkami. Wywiad z senatorką Zofią Daszyńską-Golińską ukazał się w 1928 roku w „Kobiecie Współczesnej”³⁴. Zamieszczano rocznicowe wspomnienia o zmarłych posłankach³⁵. Publicystki „Bluszczu” interesowały się parlamentem światowym, jakim była w okresie międzywojennym Liga Narodów. Pisały o udział

³⁰ J. Chwastyk-Kowalczyk, „Bluszcz” w latach..., s. 56.

³¹ I. Jabłowska, *Budżet okrojony*, „Kobieta Współczesna” 1931, nr 18, s. 4; J. Zieleńczykówna, *Prawo w życiu kobiety: Nowa ustawa samorządowa*, „Bluszcz” 1934, s. 187; N. Jastrzębska, *Jaki będzie budżet?*, „Bluszcz” 1937, nr 36, s. 13; J. Chwastyk-Kowalczyk, „Bluszcz” w latach..., s. 94.

³² J. Krawczyńska, *Reforma ustroju szkolnictwa*, „Bluszcz” 1925, nr 49, s. 1441-1443; Z. Szmydtowa, *O państwowym wychowaniu młodzieży*, „Bluszcz” 1926, nr 7, s. 195; J. Młodawska, *W sprawie reformy szkolnictwa żeńskiego*, „Bluszcz” 1927, nr 17, s. 1-2; Por. J. Chwastyk-Kowalczyk, „Bluszcz” w latach..., s. 118; D. Kałwa, *Kobieta aktywna...*, s. 31-33.

³³ S. Woszczyńska, *Kobiety będą głosowały na listę nr 7*, „Głos Kobiet” 1930, nr 10, s. 8; W. Weychertowa-Szymanowska, *Głosujemy na listę nr 7*, „Głos Kobiet” 1930, nr 11, s. 3-4; D. Kłuszyńska, *Szkodliwe ustawy*, „Głos Kobiet” 1933, nr 4, s. 8-9; eadem, *Konstytucja*, „Głos Kobiet” 1935, nr 5-6, s. 1-2; eadem, *Kartka wyborcza*, „Głos Kobiet” 1935, nr 9-10, s. 2-3.

³⁴ H. Ceysingerówna, *W poczuciu obowiązku obywatelskiego. Wywiad z senatorką dr Zofią Daszyńską-Golińską*, „Kobieta Współczesna” 1928, nr 23, s. 3-4; eadem, *Wśród prawodawców. Wywiad z posłanką Marią Jaworską ze Lwowa*, „Kobieta Współczesna” 1928, nr 26, s. 23.

³⁵ S. Krygierowa, *W rocznicę śmierci Tow. Budzińskiej-Tylickiej*, „Głos Kobiet” 1937, nr 9, s. 7.

le kobiet w tej organizacji³⁶. Na łamach pism zauważano również międzynarodową aktywność posłanek³⁷. Wszystkie analizowane pisma kobiece posiadały rubrykę wiadomości politycznych. Publikowano w nich również wiadomości dotyczące działalności parlamentów w kraju i na świecie. Zamieszczono m.in. informację o tym, że pułkownik Walery Sławek został wybrany na marszałka sejmu³⁸. Wydrukowano pełną treść zarządzenia prezydenta Mościckiego o rozwiązaniu Izb Ustawodawczych oraz wyznaczeniu dnia wyborów do parlamentu³⁹. Informowano o otwarciu sesji sejmu i senatu, złożeniu ślubowania przez posłów i wybrania prezydium sejmu. Opublikowano sprawozdanie z obrad sesji sejmowej poświęconej ustaleniu budżetu państwa. Omówiono również wystąpienie na forum sejmu wicepremiera Eugeniusza Kwiatkowskiego⁴⁰. Informowano także o szczegółach pracy parlamentarnej, np. o powołaniu komisji ds. projektu reform ordynacji wyborczej⁴¹. Opublikowano informacje o rozpatrywaniu spraw kobiet w parlamencie Wielkiej Brytanii. Informowano czytelniczki o konferencji Unii Parlamentarnej⁴². *Ziemiańska Polska* w rubryce *Sprawy międzynarodowe* informowała o działalności kobiet parlamentarzystek w Izbach Ustawodawczych Anglii, Bułgarii, Holandii, Szwecji, Finlandii oraz Kuby⁴³. Nawet w apolitycznej „Mojej Przyjaciółce” istniała rubryka *Kobieta na szerokim świecie*. Zamieszczano w niej informacje o kobietach działających w parlamentach Holandii, Unii Południowo-Afrykańskiej, ZSRR oraz Wielkiej Brytanii⁴⁴.

Z analizy treści „Bluszczu”, „Kobiety Współczesnej” „Głosu Kobiet”, „Mojej Przyjaciółki” i „Ziemiańska Polskiej” wynika, że wszystkie powyższe czasopisma kobiece poświęcały uwagę kwestii parlamentarnej. Zajmowały się nią jednak w różnym stopniu. W „Bluszczu” i „Kobiecie Współczesnej” publikowano obszernie artykuły dotyczące pracy sejmu i senatu. Analizowano w nich uchwalone ustawy i ich wpływ na życie codzienne kobiet. Domagano się, aby izby parlamentarne pracowały nad ustawami, które dawałyby kobietom równe prawa z mężczyznami. Na łamach obu czasopism informowano kobiety, jak mają się zachowywać w kampanii wyborczej i w dniu wyborów. Apelowano, aby oddawały swoje głosy na reprezentantki swoich interesów. W ciągu kadencji sejmowej relacjonowano wystąpienia przedstawicieli rządu oraz posłów i posłanek na forum parlamentu. Zamieszczano drobne informacje dotyczące życia parlamentarnego w Polsce i na świecie. „Głos

³⁶ A. Szelągowska, *Liga Narodowa a kryzys ekonomiczny*, „Kobieta Współczesna” 1931, nr 37, s. 18; *Kobiety w Lidze Narodów*, „Bluszcz” 1931, nr 40, s. 9-10.

³⁷ H. Siemińska, *Wniosek genewski posłanki E. Waśniewskiej*, „Kobieta Współczesna” 1931, nr 31, s. 18.

³⁸ *Co słycać w Polsce i o Polsce*, „Bluszcz” 1938, nr 26, s. 18.

³⁹ Ibidem, „Bluszcz” 1938, nr 39, s. 20.

⁴⁰ Ibidem, „Bluszcz” 1938, nr 50, s. 16.

⁴¹ Ibidem, „Bluszcz” 1938, nr 48, s. 17.

⁴² *Sprawy feministyczne w nowej Izbie Gmin*, „Kobieta Współczesna” 1931, nr 38, s. 18.

⁴³ *Sprawy międzynarodowe*, „Ziemiańska Polska” 1938, nr 3, s. 19-21.

⁴⁴ *Kobieta u nas i na szerokim świecie*, „Moja Przyjaciółka”, 1938, nr 1, s. 2; *Kobieta u nas i na szerokim świecie*, „Moja Przyjaciółka” 1938, nr 2; *Kobieta u nas i na szerokim świecie*, „Moja Przyjaciółka”, 1938, nr 8, s. 2; *Kobieta u nas i na szerokim świecie*, „Moja Przyjaciółka”, 1938, nr 13, s. 2.

Kobiet”, będący organem partii politycznej, publikował sprawozdania z prac nad ustawami dotyczącymi kobiet. Apelował również do nich o większy udział w wyborach parlamentarnych i głosowanie na kandydatów, którzy reprezentowaliby głosy kobiet. „Moja Przyjaciółka” w latach 20. zamieszczała jedynie krótkie informacje o życiu parlamentarnym przede wszystkim na świecie. Publikowano również krótkie informacje o wynikach wyborów. Dopiero w końcu lat 30. w piśmie pojawiły się artykuły analizujące ustawodawstwo sejmowe dotyczące spraw kobiet. W „Ziemiance Polskiej”, oprócz drobnych informacji z życia parlamentarnego na świecie, nie podejmowano tematyki prac sejmu i senatu. W II RP wiadomości o pracy parlamentu docierały do kobiet za pośrednictwem prasy kobiecej. Artykuły na ten temat utrwalały w kobietach przekonanie, że uzyskane równouprawnienie i aktywne korzystanie z czynnego i biernego prawa wyborczego może przynieść korzyści w codziennym życiu.